

Kitap Tanıtımı ve Değerlendirme**“Ömer Faik Numanzade – Seçilmiş Eserleri” Kitabının Tanıtımı****“Omar Faig Nemanzadeh - Selected Works” Book Review****Рецензия на книгу “Омар Фаик Нуманзаде - избранные произведения”****Yasmin Terzioğlu¹****DOI:** <https://doi.org/10.5281/zenodo.11382750>**Geliş Tarihi: 14.05.2024****Kabul Tarihi: 22.05.2024**

Eser Adı: Ş. Qurbanov (2006). Ömər Faiq Nemanzadə – Seçilmiş Əsərləri [Ömer Faik Numanzade - Seçilmiş Eserleri]. Bakü: Şark-Garb Yayınları. 352 s.

Giriş

Bir eseri değerli kılan içeriğinin özgün bir konseptte sahip olmasıdır. Konuyu daha iyi anlayabilmek için o eseri meydana getiren yazarı tanımak gereklidir. Tanıtımı ve değerlendirilmesi yapılan kitabın başkahramanı Ömer Faik Numanzade'dir. O, 1872 yılında Gürcistan'da Azgur köyünde dünyaya gelmiştir. Ömer Faik İstanbul'da okumuş, bir müddet orada çalışmış, daha sonra vatanına dönmüş ve uzun müddet Şeki, Şamahı, Gence, Bakü, Tiflis gibi şehirlerde öğretmenlik yapmış, basın-yayın işleri gerçekleştirmiştir. Halkın dilini, maneviyatını, psikolojisini bilen biri olarak dönemin toplumsal ihtiyaçlarına göre yazılar kaleme almış, sosyal problemlere pratik çözüm önerileri sunmuştur (Qurbanov, 2006). Ömer Faik, halkın toplumsal uyanışı uğrunda birçok siyasi faaliyetlerde yer almış, ömrünü zulme, istibdada, cehalete karşı mücadele ederek geçirmiştir. Güçlü kalemle millileşme meselelerine ilişkin düşüncelerini basın sayfalarında türlü zorluklara rağmen yazmaktan çekinmemiştir. “Molla Nasreddin” dergisinin kuruluşu ve neşriyatında önemli roller üstlenmiştir (Zamanof, 1976). Kalem dostu C. Mehmedkuluzade ile “Gayret” matbaasını faaliyete geçirmiştir. Böylece halkın millî şuurunun uyanması için yeni fikirlerin filizlenmesinin de önünü açmıştır. Fikir adamı Ömer Faik Numanzade'nin fikir dünyasına yönelik çalışmaları, milleti için yaptığı hizmetleri daha yeni araştırılmakta, yayımlanmaktadır. Bu konuda araştırmacı Prof. Dr. Şamil Qurbanov'un, Ömer Faik Numanzade ile ilgili ortaya koyduğu çalışmaları Ahıska Türklerinin gerek kültürel tarihini ve gerekse de tarihî şahsiyetlerini öğrenme açısından değerlidir.

¹ Dr., Araştırmacı, yasminterzioglu@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-3541-3564

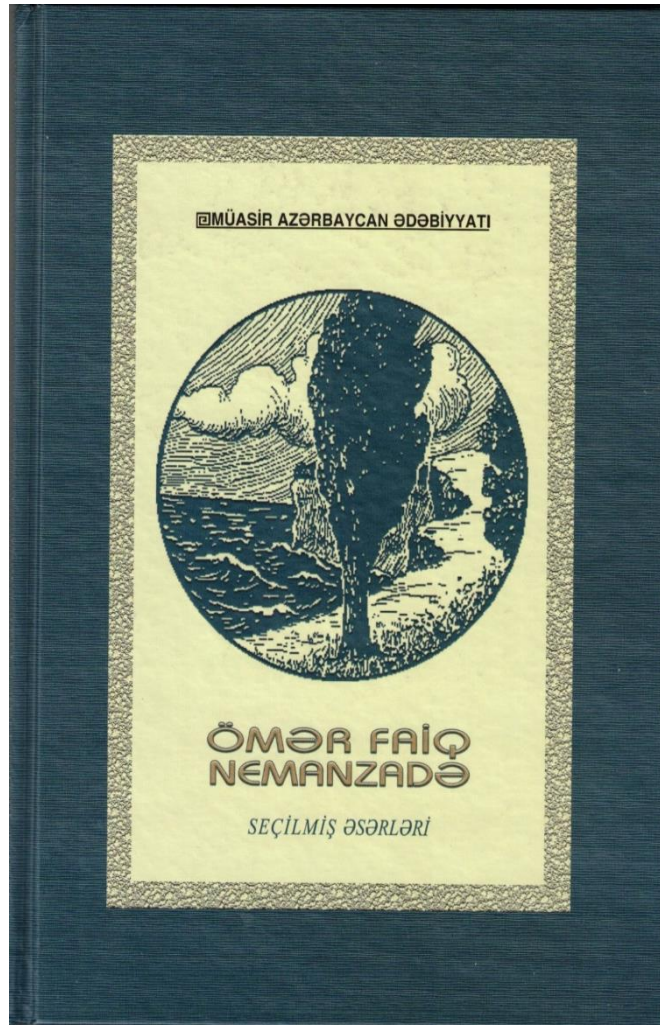
Ömer Faik Numanzade – Seçilmiş Eserleri

Eser, 15 sayfadan oluşan *Ön Söz* ile *Makaleler ve Bedii-Publisist Yazılar, Felyetonlar ve Hatıralar* başlıklı bölümleri içermektedir. Ön sözde araştırmacı, Ömer Faik'in hayatının çetin zorluklarla ve mücadelelerle geçtiğini ayrıntılarıyla anlatmaktadır. Eğitim hayatına kısaca değindikten sonra Numanzade'nin Türk halkının toplumsal ve millî şuurunun uyanması için önemli hizmetlerde bulunduğunu ifade etmektedir. O, kalem dostu olan C. Mehmedkuluzade ile beraber Azerbaycan'ın yayın hayatında kritik rol oynayan basın kuruluşuna imza atmıştır. Şark-ı Rus gazetesinde yayımladığı makalelerinde millî meseleler üzerine yoğunlaşmış, çağa uygun yaşamak, cehalet zincirinden kurtulmak gerekliliğinden dert yanmıştır. Bunun yanı sıra Azerbaycan'ın edebî, medenî hayatında yeni bir merhale açan "Gayret" matbaasında önemli ilmî ve kurgu eserler yayımlamıştır. Numanzade, milleti sevmenin birinci alametini, onun dilini sevmekte görmüştür. Buna göre de millî dil problemi, onun yazar hayatının neredeyse tamamını kapsamaktadır. Yazılarında Türkçeye ve Türk edebiyatına sahip çıkmak için Arapça ve Farsça sözcüklerin ana dilinde kullanılmamasının, anlaşılması zor olan bu sözcüklerin yerine Türkçe sözcükler yazmanın önemine dikkat çekmiştir. Ona göre millete olan esas hizmetlerinden sade, herkesin anlayacağı dilde yazmaktır.

Eserin ilk bölümü *Makaleler ve Bedii-Publisist Yazılar* başlığı ile Numanzade'nin 1898-1920 yılları arasında "Tercüman", "Şarkı-Rus", "Gayret" matbaası, "İrşad" gazetesi, "Terakki" gazetesi, "Molla Nasreddin" dergisi, "İkbal" gazetesi, "Yeni İkbal" gazetesi, "Açık Söz" gazetesi, "Kardaş Kömeyi" dergisi, "Azerbaycan" gazetesi ve "Zahmetkeşlerin Gözü" dergisinde yayımladığı yazılarını içermektedir.

Bu bölümde Ömer Faik Numanzade'nin *Şekiden, Ahalsihden, Derdimiz ve Dermanımız, Dilimiz ve İmlamız, Ne İçin Hakkımızı İstemiyoruz?, Ahmed Bey Agayev, Son Bir İki Söz, G-K Harfleri, Kabirden Hortlayan Adam, Günah Kimde?, Cavan Bir Milletperestin Vefatı, Biz de Vakte Göre Çalışalım, Davet, Ağacı Kurt İçinden Yer, Ümitvarım ki, İdarey-i*

Ruhaniyelerimiz Ne Vakit Düzelecek, Muallimlerimiz Ne için Bakü'ye Kaçarlar, Ne Vakte Kadar, Ümitvarım, Cevap, Bu Günler ve Bizim Rehberler, Kabahat Sizde ve Bizde, Tiflis, 22 Haziran, Şafak Saat Sekiz, Davet ve Güven, Aziz'in Cenazesi, Vasitay-ı Necatımız

Neydedir?, Mazlum En Büyük Zalimdir, Alınan Azatlığı Ne Tür Saklamalı, Milletperestlik Zamanıdır, Deryadan Katre, Çinovniklerimiz, Açık Sözler, 'Molla Nasreddin' Bağlandı, Bize Hangi İlimler Lazım, Rustem ve Söhrab, Yazımız, Dilimiz, 'İkinci İl'imiz, Kömekleşelim, Bakı Cemiyeti-Heyriyyasının Dikkatine, Eşk Utandık, Fırsat Az, Ehtiyac Böyük, Kurban Bayramı, Milli Meselelerimizin Vahtımı?, İşığımız Sönmeyecektir, Dileklerimiz, Haşım Bey Üçün, Gülsüm, Gürcü Politikaçıları, Men Kimem?!, Ömer Faik Efendinin Ruhadzenin Telegramına Cavabı, İşlerimizde Hercmerclik, Millileşmek, Hasan Eminin Şikayeti başlıklarla makaleleri ve denemeleri yer almaktadır. Bu yazılarında Numanzade, duygu ve düşüncelerini yaşadığı dönemin problemlerine vurgu yaparak dile getirmektedir. Yazdığı makale ve denemelerinde dile getirdiği düşünceleri, ömrünü feda ettiği Türkçenin, Türk edebiyatının, millileşmenin gelişimi ve bu millî hazinelerin hak ettiği yeri bulması gerektiği üzerine yoğunlaşmaktadır. Bunu “Edebiyatı olmayan bir milletin, dilsiz bir insana benzeyeceğini söylemek için delile, ayrıntıya hacet yoktur sanırım.” (Qurbanov, 2006) sözleriyle oldukça açık bir şekilde ifade etmektedir. Türkçenin varlığını sürdürebilmek, halkın bilgili olmasını; kitapların, gazetelerin anlaşılmasını dili gereksiz olan Arapça, Farsça sözcüklerinden arındırarak Türkçeleştirilen sözcüklerin kullanımı ile ilişkilendirmektedir. Ömer Faik, Türk halkının eğitim ve öğretim meselelerine gereken önemi vermediğine, bu sebeple halkın bu konuda aydınlatılması gerektiğine işaret etmektedir. Bu konuda Rusya ve Japonya’yı örnek vererek bu ülkelerin savaş hâlindeyken bile eğitim ve öğretim için teşebbüslerinden geri kalmadıklarını söylemektedir. Usul-i cedit okullarının çoğaltılması, harap olan medreselerin canlandırılması gibi girişimlerde bulunarak halkın gaflet uykusundan uyanması ve aydınlanması için bilinçli adımların atılması gerektiğini dile getirmektedir. Ayrıca Numanzade, makalelerinde yaşadığı dönemin değerli yazarların, eğitime adanmış, millete sadık olan şahsiyetlerin tanıtımına da yer vermektedir. “Kaspi” gazetesi yazarlarından Ahmet Bey Agayev, yüksek ilmiyle ve milleti için gayretiyle çok sevdiği Kuluzade Zekeriyya isimlerini yazılarında övgü dolu sözlerle anmaktadır. Böylece halkın bu değerli yazarların eserlerinden istifade etmesi, kurtuluş için bir çare, bağımsızlık için bir umut olabileceğini salık vermektedir. Kısacası Numanzade, Türk milletinin güçlü olması, refah düzeyine ulaşması, yabancı kuvvetlerin boyunduruğu altında kalmaması için eğitim, öğretim ve medeniyetin en temel vasıtaları olan kitaplar ve gazetelerin varlığının önemine işaret etmektedir. Yazılarında gelecek adına ümit var olduğunu, insanların gafletten ve cehaletten uyanıp bilimin ışığında ilerleyerek hürriyete kavuşabileceklerini sıklıkla dile getirmektedir.

İkinci bölümdeki yazılar *Felyetonlar* başlığı altında toplanmıştır. Felyetonlar “Molla Nasreddin” dergisinde 1906-1911 yılları arasında yayımlanmıştır. Bu yazılar şu başlıklar hâlinde kaleme alınmıştır: *Bilmeli Haberler, Cavablar, Fatma Xala, Bir Arvadın Cavabı, Hanperi Bacıya Cavab, Mekteb, Ahır Çarşanba, Sirke, Garibe Kutu, Hortdana Mektub, Mektub, Hicab Meselesi ve Cavabımız, Bir Niçe Günlüya, Bakı Deryası, Korhurem, Cehreçi Hala, Bakının Elacı, Oyun-Oyuncak, Allaha Rüşvet, Ziyaret, Poöthana, Ne Deyim, Pişik, Ey İran, Teşekkür, Söhbət, Felyeton*. Felyetonlar siyasi, sosyal alanda görülen olumsuzlukların komik unsurlar aracılığıyla eleştirilmesi, hicvedilmesi için yazılan edebî türlerdir, denilebilir. Numanzade, yazdığı felyetonlarda mizah unsurlarını kullanarak liyakatsizliği, halkın arasında gözlemlediği problemleri sert bir dille eleştirmektedir. Özellikle o dönemde mollaların hakikatten uzak söylemleri ile halkı

birbirine karşı kışkırtarak ihtilafa soktuklarını hicvetmektedir. Yazıların birçoğu “Molla dayı”, “Cenab molla emi” gibi hitap sözleriyle başlamaktadır. Hitap ettiği kişiyle âdeta sohbet hâlinde olup yaşadığı sıkıntıları yakınlıkla aktarmaktadır. Molla Nasreddin tiplemesini aracı kılarak cehalete, hurafelere, aslı olmayan âdetlere ve inançlara mizahî bir dille karşı çıkmaktadır. Kendini ve bu dergideki diğer yazarları Molla Nasreddinçi olarak takdim etmektedir.

Üçüncü bölüm okurlara *Xatiralar* başlığıyla sunulmuştur. Bu bölüm diğer bölümlerden farklı olarak daha kısa tutulmuş ve *Şekide*, *Gencede*, *İkinci Defa Tiflisme*, *Bakıda*, *Şamahı*, *Şamahı Zelzelesi* başlıklar hâlinde düzenlenmiştir. Numanzade, bir ilim neferi misali gittiği bu şehirlerde eğitimde reform hareketlerini gerçekleştirmiştir. Hatıralarında bulunduğu şehirlerle ilgili yaptığı ayrıntılı tasvirler onun edebî yönünün göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bulduğu şehirlerde dönemin şartlarına uygun usul-i cedit okullarının açılmasında öncülük etmiştir. Bir hatırasında Şeki’de, Numanzade’nin tayin olduğu okulda sadece şeriat dersleri okutulurken zamanla Türkçe ve fen derslerinin eklendiği anlatılmaktadır. Ömer Faik, orada bulunan dört öğretmenden biri olarak Türkçe, tarih, coğrafya, matematik ve imlâ derslerine girmiştir. Gence’de ise üstün yetenekli çocuklar için okullar ve şehir mektepleri olduğu halde Türk öğrenci sayısının yok denecek kadar az olduğu ifade edilmektedir. Bakü’ye gittiğinde gördükleri karşısında hayal kırıklığı yaşamaktadır çünkü basın-yayın ve eğitim-öğretim faaliyetlerine dair ciddi çalışmaların yapılmadığına şahit olmaktadır. Yalnızca Türklerin çıkardığı Rusça “Kaspi” gazetesinin ve onu oldukça sevindiren diğer bir gelişmenin ise kız mektebinin varlığı anlatılmaktadır. Hatıralarından anlaşıldığı üzere Numanzade’nin en temel hedefi gittiği şehirlerde vatani, milleti için millileşme konusunda ulvi gayelerini hayata geçirmektir.

Sonuç

Eserin ilk bölümü; yoğun içeriğiyle halkın siyasi, sosyal ve eğitim durumlarını konu alan deneme ve makalelerden oluşmaktadır. İkinci bölümde bu konular, mizahî yollarla dile getirilmekte ve eleştirilmektedir. Üçüncü bölümde ise yazarın gittiği şehirlerde eğitim ve öğretime dair gördüğü eksiklikler, deneyimleri ve anıları anlatılmaktadır. Numanzade’nin “Geçmiş hayatı, âdetlerin doğurduğu esasları ve yaşamı yıkıp yeni yollara geçmek için uzun bir toplumsal, dönüştürücü ve ilmî hazırlık gereklidir. Bu hazırlık olmadan yeni bir eğitim ve kültür, medeniyet işi görmek ve görülen işte muvaffakiyet kazanmak çetindir.” (Qurbanov, 2006) sözü milletinin karanlığın esaretinden kurtuluşu ve aydınlığa, yeniye doğru yürüyüşü uğruna verdiği zorlu mücadelelerini anlatır. Bu mücadele sürecinde kaleme aldığı eserler sadece bir neslin değil, nesillerin inkişafında büyük bir etki yaratmış ve yaratmaya devam edecektir. Türkçeye, Türk edebiyatına, Türk kimliğine sorumlu bir aydın şuuruyla sahip çıkan Ömer Faik Numanzade ve onun gibi önemli şahsiyetler yaşatılmalı, eserleri okutulmalı ve bir sonraki nesillerin istifadesine sunulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Zamanof, A. (1976). Ömer Faik Numanzade (1872-1937). (Çev. Y. Akpınar), *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi*, S. 7, 195-202.
- Qurbanov, Ş. (2006). *Ömer Faik Nemanzade – Seçilmiş Eserleri*. Şark-Garb Yayınları.